

Margalida Pons Jaume

El codi torbat. De la poesia experimental a l'escriptura conceptual

Enric Bou

Università Ca' Foscari Venezia, Italia

Resenya a Pons Jaume, M. (2021). *El codi torbat. De la poesia experimental a l'escriptura conceptual*. Palma de Mallorca: Lleonard Muntaner Editor, 392 pp.

Margalida Pons és una de les investigadores més actives dels Països Catalans, que gràcies a algunes ben aprofitades estades de docència i recerca en terres d'Ultramar ha sofisticat les eines crítiques i ha perfeccionat les modalitats de lectura i els interessos. La prova és la coordinació de tres projectes de recerca del tot originals (dos dedicats a la poesia i el darrer dedicat a la idea de subjectivitat), projectes que la situen en un mapa europeu d'interessos per la literatura (i la crítica) d'experimentació.

Des de la primera pàgina del llibre e *El codi torbat. De la poesia experimental a l'escriptura conceptual* ens anuncia el seu concepte de 'codi torbat':

El codi torbat és l'escriptura que ha perdut la impassibilitat, aquella que s'ha deixat commoure per la inoculació d'altres codis paràsits o nodridors, pel sentiment d'impropietat, per la sensació mestissa de ser en estranya contrada. El codi torbat ocupa el tamboret inestable de la desobediència. El codi torbat és l'escriptura tras-

Edizioni
Ca' Foscari

Submitted 2022-04-17

Published 2022-06-22

Open access

© 2022 | Creative Commons Attribution 4.0 International Public License

Citation Bou, E. (2022). Review of *El codi torbat. De la poesia experimental a l'escriptura conceptual*, by Pons Jaume, M. *Rassegna iberistica*, 45(117), 199-202.

DOI 10.30687/Ri/2037-6588/2022/18/018

199

tornada, de vegades invaginada dins ella mateixa i de vegades ramificada en proliferacions que l'acosten a altres llenguatges. (9)

Dos mots són clau en els treballs aplegats en el llibre: «distància» i «transformació».

La introducció, «Comports de l'escriptura», té un caràcter de poètica i confessió, no només de justificació de la tria dels textos, sinó més important, de reflexió sobre com ha evolucionat la pròpia tasca com a crítica. En els inicis era molt preocupada per la idea de corpus, és a dir, la utopia de definir i aïllar una sèrie de textos de creació cercant les possibles característiques comuns. Això s'ha transformat en un gest contrari, que consisteix en constatar la impossibilitat d'agrupar en un conjunt sistemàtic:

se m'ha fet tan necessària que no crec que pugui prescindir-ne mai més. La diferència és allò -allò que habita en aquell poema, en aquella paraula pintada, en aquell gest, en aquell cant- que s'aparta del camí prescrit i que troba en la marrada la màxima riquesa. La diferència és el fet extraordinari de no viure la desviació com un error sinó com una font de sentit. (10)

La primera part del volum aborda la poesia experimental com una creació que posa sota sospita la noció hegemònica de gènere. Fa una descripció d'uns determinats comportaments de l'escriptura a propòsit de l'escriptura altra, la creació que posa sota sospita la noció de gènere i, al mateix temps, com una expressió que cerca la diferència anant enllà: fent-se enfora de les retòriques normativitzades, dels codis fadrins i de l'estaticisme. Contra les nocions tradicionals de poesia, estudia manifestacions de la medialitat o mescla de codis textuals, gràfics, plàstics i cinètics, i la del trencament de la discursivitat mitjançant l'escriptura asintàctica o alògica, les superposicions textuals i l'apropiacionisme. El resultat és un mapa molt complet de la poesia catalana d'experimentació des dels anys setanta. Un mapa que evita els esculls, resitua algunes propostes de la primera dels anys setanta (algunes de les veus del Mall, per exemple) i aconsegueix de justificar la connexió en Carles H. Mor, Guillem Viladot, Vicent Andrés Estellés i Eva Baltasar. A Pons no li interessa si les vies d'escriptura investigadora s'obren es tanquen o s'interrompen, sinó «el valor funcional que adquireixen en l'estructura del sistema literari», com transformen les altres vies (95). Es complementa amb un capítol de discussió del discurs metapoètic o escriptura llindar.

La segona part, «Desdibuixament de la lírica», se centra en quatre vies de transformació o desdibuixament de la lírica: la reflexió metalingüística, l'obscuriment de la llegibilitat, l'(auto)consciència d'extinció i el despreniment de l'opulència retòrica que desemboca en una escriptura *poverta*. Destaca el capítol 5, «Cap a una poètica

terminal: experimentació, diagnosi i malalts imaginaris», que conté una aguda anàlisi sobre l'ús de la hipocondria i la terminalitat com a camins preferents de subsistència en la cultura catalana. La tercera part investiga, de manera més breu, les idees d'escriptura conceptual i escriptura no expressiva.

La quarta part, «Quatre rases», aborda les creacions de quatre autors, Antoni Nadal, Dolors Miquel, Ester Xargay i Perejaume, que es desvien de la norma a través de la reformulació del concepte de quotidianitat, la fusió d'elements *low cost* i sabers elitistes, la pràctica de la indisciplina i la subjectivació de l'espai. No és una mera excavació pràctica, sinó que la crítica continua tenint ben clar l'enfocament teòric i demostra així que un i altre (la reflexió sobre, i la pràctica de l'excavació) no és indestruïble. De particular interès és l'anàlisi (capítol 9) de la poesia «desencaixada» de Dolors Miquel a partir dels conceptes de mobilitat i fusió. Pons llegeix el llibre *El Musot* (2009) destacant-ne la desobediència envers els llocs comuns sobre l'ideal de bellesa (l'adonis adipós, l'home de cos sebollit i el vell xaruc); i la inversió de la norma gramatical, deslliurant el femení del caràcter suplementari i atribuint-li una centralitat amb el neologisme 'musot'. Des dels llibres de 1990, *El vent i la casa tancada* fins a *El Musot*, «Miquel travessa totes les estacions que separen el solemne i el casolà» (269). Inclou també la reescriptura actualitzadora de textos medievals. És del tot pertinent l'adscripció de Dolors Miquel al que qualifica de «poesia parlada», la poesia espectacle, juntament amb altres veus notables com Enric Casassas o Josep Pedrals:

La poètica de l'oralitat esdevé així un discurs bivocal que es posa al servei de la difusió del poema i de la comunicació immediata i que, alhora, *intervé* en un debat intel·lectual complex sobre l'ontologia i la funció de la poesia. (281)

Miquel també ha modificat la tradició amb iniciatives com *Verge pedrada* i *Revista de Pèl i Lletra*, o encara l'itinerari que dibuixa a *Llibre dels homes* (1998), que inclou «Cantem els Llachs | i els Xirinachs | i els objectors, /mes tres o actors, | estudiants, | pagesos, fans, | d'en Ra i Mon, | que diu non» (284). O la crònica d'una ensulsiada socialista: «És temps d'Azanar | o rebuznar» (284). Conclou el capítol amb el cos, espai per la dissensió, a propòsit dels llibres *Missa pagesa* (2012) i *La dona que mirava la tele* (2010). La corporalitat s'expressa al primer llibre per les imposicions de l'alta cultura; i en el segon, en la brossa (*junk*) televisiva, per concloure que

La intersecció de les esferes del consum massiu i del consum restringit en els camps subalternitzats té com a conseqüència una fusió de les posicions de la tradició i de la ruptura, de l'ortodòxia i l'heterodòxia, de l'institucional i el contracultural. (296)

Dues queixes només, no de pocapena sinó de lector atent. El capítol 8, «Antoni Nadal, quotidianitat crítica *versus* poesia de l'experiència», tot i l'atribució d'una «quotidianitat crítica» a la poesia d'Antoni Nadal barreja massa coses: *everyday* i poesia de l'experiència podrien navegar en un mateix llaüt, però no amb la tripulació ni amb el rumb que li atribueix Margalida Pons. Per sort reconeix que quotidianitat és «una noció imprecisa» (266). La segona es refereix a la manca d'un índex de noms. En un llibre d'aquests característiques és un instrument fonamental per poder navegar amb velocitat i oferir la possibilitat al lector d'establir connexions impensades.

Ja sabíem que Margalida Pons era una crítica experta, hàbil en diverses modalitats de la filologia contemporània (que deixa bocabadats els filòlegs que treballen l'antigor a la manera antiga). Com a exemple, la seva edició de la *Poesia Completa* de Blai Bonet en edició crítica a cura de Nicolau Dols i Gabriel S.T. Sampol i amb un magnífic pròleg de Margalida Pons. Amb aquest carta de navegació del «codi torbat» Pons obliga que tothom que vulgui atansar-se a aquesta modalitat de l'anar contracorrent, haurà de pagar el peatge de llegir el seu llibre.